

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 28 września 2012 roku

ZEW/500/27/2012/MK

**Pan
Władysław Kosiniak – Kamysz
Minister Pracy i Polityki
Społecznej**

działając na podstawie art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.) zwracam się do Pana Ministra z wnioskiem o wydanie Zarządzenia w sprawie procedur (zasad/dobrych praktyk/wytycznych) dotyczących kwalifikowania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i adopcyjnej.

Niniejszy wniosek podyktowany jest tragicznymi wydarzeniami, mającymi miejsce w rodzinie zastępczej w Pucku, a przede wszystkim stwierdzeniem szeregu nieprawidłowości na etapie prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego kandydatów do pełnienia funkcji rodziców zastępczych.

Szczególnie bulwersujące w tym zakresie są wyniki przeprowadzonej przez pracowników mojego biura, kontroli działania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Pucku. Kontrola ta spowodowana była tragiczną śmiercią dwójki dzieci pozostających pod opieką zawodowej rodziny zastępczej. Wadliwie przeprowadzone postępowanie kwalifikacyjne tych małżonków, pełniących funkcję rodziny zastępczej, doprowadziło do umieszczenia w niej pięciorga rodzeństwa w wieku od jednego roku do sześciu lat. Dwoje z nich nie żyje, a zarzuty ich zabójstwa postawiono opiekunom zastępczym. Wszystkie dzieci, w tym także dzieci biologiczne małżonków C., były ofiarami bardzo drastycznych form przemocy fizycznej i psychicznej.

Uwzględniając ustalenia poczynione w trakcie kontroli pozostaję w przekonaniu, iż niezbędnym jest wprowadzenie powszechnie obowiązujących zasad przeprowadzenia

procedury kwalifikacyjnej dla kandydatów na opiekunów zastępczych, niezależnie od tego czy osoby te mają pełnić funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej, niezawodowej czy też zawodowej rodziny zastępczej. Uważam, że w ramach procedur (dobrej praktyki/wytycznych) niezbędnym jest m.in.:

- przeprowadzanie wywiadów środowiskowych opartych na opiniach wszystkich środowisk mogących mieć wiedzę na temat kandydatów (miejsce pracy, miejsce zamieszkania, rodzina generacyjna, placówki, do których uczęszczają dzieci biologiczne kandydatów, organizacje, do których należą kandydaci, etc.), nie zaś - jak to jest obecnie praktykowane - wywiadów ograniczających się do odebrania od kandydatów oświadczeń o nich samych,
- przeprowadzenie przez psychologa diagnostyki psychologicznej, diagnostyki osobowości kandydatów z zastosowaniem zalecanych/określonych metod badawczych i zakończonej wydaniem opinii przez co najmniej dwóch niezależnych psychologów,
- poddanie kandydatów obowiązkowemu badaniu psychiatrycznemu (obecnie stosowana praktyka w postaci przedstawienia zaświadczenia dowolnego lekarza psychiatry wydaje się być niewystarczająca),
- przeprowadzenie w ramach kwalifikacji kursu udzielania pierwszej pomocy,
- wydłużenie praktyk zawodowych i odbycie części z nich w placówce instytucjonalnej zakończonej opinią o kandydatach,
- weryfikacja kwalifikacji co 3 lata.

Ponadto, na kanwie tragicznych zdarzeń, które miały miejsce oraz ujawnionych w trakcie zleconych przeze mnie czynności kontrolnych nieprawidłowości wraz z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, podjęliśmy decyzję o wspólnej rekomendacji Parlamentowi RP zainicjowania prac nad zmianami prawa zmierzającymi do nałożenia obowiązku na organy ścigania polegającego na obligatoryjnym, natychmiastowym przekazywaniu Rzecznikowi Praw Dziecka informacji o wszystkich nagłych zgonach oraz ciężkich pobiciach dzieci przebywających w instytucjonalnej oraz rodzinnej zastępczej formie opieki. Uzasadniając powyższą zmianę, wskazuję również, że przy uwzględnieniu proponowanej nowelizacji, ma szansę ziścić się postulat sprawnego przekazywania informacji między instytucjami państwowymi odpowiedzialnymi za ochronę i wgląd w sytuację dzieci, gdyż jako urząd o zasięgu ogólnokrajowym staram się zawsze współpracować ze wszystkimi instytucjami terenowymi zajmującymi się sprawami danej rodziny.

Wobec powyższego, zwracam się do Pana Ministra o podjęcie stosownych działań w zakresie wydania Zarządzenia w sprawie procedur (zasad/dobrych praktyk/wytycznych) dotyczących kwalifikowania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i adopcyjnej oraz wsparcie wniosku dotyczącego nałożenia na organy ścigania obowiązku informowania Rzecznika Praw Dziecka o wszystkich nagłych zgonach i ciężkich pobiciach dzieci przebywających we wszystkich formach opieki zastępczej.

Z wyrazami szacunku
Marek Szlachetka

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Warszawa, dnia 25 lutego 2013 r.

DSR-1-0712-7-1-TU/12

Pan

Marek Michalak

Rzecznik Praw Dziecka

Szanowny Panie Rzeczniku,

Odpowiadając na pismo znak ZEW/500/27/2012/MK, dotyczące wniosku o wydanie zarządzenia w sprawie procedur (zasad, dobrych praktyk/wytycznych) w zakresie kwalifikowania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i adopcyjnej, uprzejmie wyjaśniam:

Podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienia z zakresu pieczy zastępczej jest ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2013 r., poz. 135 z późn. zm.).

W wyniku informacji o wydarzeniach w rodzinie zastępczej, zamieszkującej w Pucku, Wojewoda Pomorski przeprowadził postępowanie sprawdzające w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Pucku w zakresie powołania i funkcjonowania rodziny zastępczej, w której miała miejsce tragedia. Działania sprawdzające przeprowadzone przez inspektorów wojewódzkich wskazały na szereg nieprawidłowości w wykonywaniu przez PCPR w Pucku zadań związanych ze szkoleniem, kwalifikacją, rekwalifikacją, umieszczeniem dzieci oraz wsparciem i oceną rodziny zastępczej, w której umieszczono piątkę dzieci.

W związku z tragicznymi wydarzeniami w rodzinie zastępczej z Pucka, Minister Pracy i Polityki Społecznej wystąpił z zaleceniem do wszystkich wojewodów o pilne podjęcie działań monitorujących przestrzeganie przez samorząd lokalny przepisów prawa. Ponadto Departament Polityki Rodzinnej zebrał z województw przykłady dobrych praktyk w zakresie organizacji wspierania rodziny w gminach. Wyżej wspomniane dane w dalszym ciągu wpływają do Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS i stanowią materiał m. in. do sprawozdania z realizacji ustawy za rok 2012.

W art. 42 ustawa określa, że pełnienie funkcji rodziny zastępczej może zostać powierzone małżonkom lub osobie niepozostającej w związku małżeńskim, jeśli spełniają następujące warunki:

- 1) dają rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej;
- 2) nie są i nie były pozbawione władzy rodzicielskiej, oraz władza rodzicielska nie jest im ograniczona ani zawieszona;
- 3) wypełniają obowiązek alimentacyjny – w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do nich wynika z tytułu egzekucyjnego;
- 4) nie są ograniczone w zdolności do czynności prawnych;
- 5) są zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem, co zostało potwierdzone zaświadczeniami o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wystawionymi przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej;
- 6) przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) zapewnią odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb, w tym:
  - a) rozwoju emocjonalnego, fizycznego i społecznego,
  - b) właściwej edukacji i rozwoju zainteresowań,
  - c) wypoczynku i organizacji czasu wolnego.

Pełnienie funkcji rodziny zastępczej niezawodowej lub zawodowej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Należy zauważyć, że stosownie do art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej, co do zasady, następuje na podstawie postanowienia sądu rodzinnego i opiekuńczego i tylko na podstawie postanowienia sądu piecza ta może zostać rodzinie zastępczej odebrana. Przed umieszczeniem dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka, sąd zasięga:

1) opinii właściwego ośrodka pomocy społecznej, opinii właściwego organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, informacji o dotychczasowym sprawowaniu funkcji przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz informacji z rejestru danych

prowadzonego przez starostę na podstawie przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;

2) opinii starosty właściwego ze względu na miejsce sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej - w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie innego powiatu niż powiat miejsca zamieszkania dziecka.

Opinia organizatora rodzinnej pieczy zastępczej potwierdza spełnianie przez kandydata wymogów, o których mowa w wyżej przytoczonym artykule 42 oraz posiadanie predyspozycji i motywacji do sprawowania pieczy zastępczej, jak również zawiera potwierdzenie ukończenia przez kandydata odpowiedniego szkolenia.

Zadania związane z kwalifikacją i oceną kandydatów na rodziców zastępczych realizują zatrudnieni u organizatora pieczy zastępczej specjaliści, m. in. z zakresu psychologii i pedagogiki oraz pracy socjalnej. Psychologowie mają do dyspozycji różne narzędzia, w tym opracowane i wystandardyzowane przez profesjonalne pracownie psychologiczne testy, które badają m. in. poziom intelektualny czy cechy osobowościowe. Należy podkreślić, że wyniki tych testów mogą służyć jedynie jako wskazówka przy ocenie kandydatów. Mogą one, ale nie muszą, być wykorzystywane przez psychologa do wydania opinii o kandydatach.

Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej muszą obowiązkowo zostać przeszkoleni według programu szkolenia, zatwierdzonego decyzją Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej zawiera minimum programowe i godzinowe wymagane dla programu szkolenia. Od 1 stycznia 2012 r. do końca stycznia br. zatwierdzono 25 programów szkolenia dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej. Ponadto przez dwa lata od dnia wejścia w życie ustawy obowiązują jeszcze 53 programy zatwierdzone przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej przed dniem wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Za prawidłową realizację tych programów są odpowiedzialni ich autorzy oraz powiaty zlecające przeprowadzenie szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

Ponadto wyjaśniam, że zgodnie z art. 180 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej organizacja pieczy zastępczej (w tym rodzinnej pieczy zastępczej) jest zadaniem własnym powiatu i jako takie realizowane powinno być przez samorząd powiatowy w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność (art. 16 ust. 2 Konstytucji RP).

Należy jednakże wskazać, że ustawa nałożyła na powiat szereg obowiązków i kompetencji związanych z czuwaniem nad prawidłowym sprawowaniem pieczy nad dzieckiem przez rodziny zastępcze.

Po pierwsze wskazać należy, że w każdej sytuacji, gdy rodzina zastępcza nie wypełnia swoich funkcji lub wypełnia je niewłaściwie, starosta zawiadamia właściwy sąd (art. 71 ust. 1 ustawy). Wówczas sąd podejmuje decyzję o tym, czy rodzina zastępcza powinna dalej sprawować pieczę nad dzieckiem.

Ponadto zarówno dziecko, jak i rodzina zastępcza oceniane są przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Ocena sytuacji dziecka powinna być przeprowadzana w miarę potrzeb, jednak w przypadku dzieci w wieku poniżej 3 lat nie rzadziej niż co 3 miesiące, a w przypadku dzieci starszych nie rzadziej niż co 6 miesięcy. Po dokonaniu oceny sytuacji dziecka organizator rodzinnej pieczy zastępczej formuluje na piśmie opinię dotyczącą zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej, a następnie przekazuje ją do właściwego sądu (art. 131 ww. ustawy). Organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje również oceny rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka pod względem predyspozycji do pełnienia powierzonej im funkcji oraz jakości wykonywanej pracy. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje pierwszej oceny rodziny zastępczej nie później niż przed upływem roku od umieszczenia pierwszego dziecka w rodzinie zastępczej. Kolejna ocena jest dokonywana po upływie roku od dokonania pierwszej oceny, a następne nie rzadziej niż co 3 lata. W przypadku negatywnej oceny rodziny zastępczej, kolejna ocena jest dokonywana nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia dokonania tej oceny. W przypadku negatywnej kolejnej oceny organizator rodzinnej pieczy zastępczej kieruje do sądu wnioski o uchyleniu postanowienia o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza termin oceny rodziny zastępczej, uwzględniając stopień przygotowania rodziny zastępczej do wykonywania ich zadań (art. 134 ustaw). Jednocześnie organizator rodzinnej pieczy zastępczej współpracuje z sądem oraz informuje, co najmniej raz na 6 miesięcy, właściwy sąd o całokształcie sytuacji osobistej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka oraz sytuacji rodziny dziecka (art. 47 ust. 5).

Wskazać także należy, że obecnie rodziny zastępcze nieposiadające co najmniej 2-letniego doświadczenia, starosta jest zobowiązany, na ich wniosek, objąć opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Głównymi zadaniami koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej są:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Wyżej opisane mechanizmy i instytucje mają na celu z jednej strony wzmocnienie i pomoc dla rodzin zastępczych, z drugiej zaś stanowią element stałego monitoringu prawidłowego wykonywania swoich funkcji przez rodziny zastępcze.

Ponadto należy zauważyć, że zgodnie z art. 186 pkt 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wojewoda sprawuje nadzór nad działalnością placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (na działalność tych jednostek wojewoda wydaje zezwolenie; sankcją za nieprawidłową działalność może być cofnięcie przez wojewodę zezwolenia na prowadzenie placówki czy ośrodka). Natomiast zadania samorządu gminnego, powiatowego i województwa wojewoda monitoruje (art. 186 pkt 5). Monitorowanie realizacji zadań wynikających z ustawy należy także do Ministra Pracy i Polityki Społecznej (art. 187 ust. 1 pkt 1), w szczególności poprzez gromadzenie danych ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Z poważaniem

MINISTER
z up. *S. Seredyn*
Elżbieta Seredyn
Podsekretarz Stanu